

Використання електронних програмно-педагогічних засобів у професійній підготовці майбутнього вчителя іноземної мови

Входження України до європейського освітнього, культурного та економічного простору, інтеграція з європейськими країнами, інтернаціоналізація ділових стосунків у різноманітних сферах діяльності людини диктує нове соціальне замовлення суспільства в галузі освіти, зокрема якості володіння випускниками середніх загально-навчальних закладів (ЗНЗ) іноземною мовою (ІМ). Головною метою навчання іноземної мови в ЗНЗ є формування особистості, яка увібрала б у себе досвід рідної та іншомовної культури, оволоділа б інноваційними комп'ютерними технологіями і була б готова до життя та праці в новому інформаційному суспільстві.

Питанням професійної підготовки в різних аспектах займалися сучасні науковці: В.П. Беспалько, К.Б.Віаніс-Трофименко, М.В.Гордієнко, В.М.Гриньова, І.О.Зязюн, М.Б. Євтух О.Є. Антонова, О.А. Дубасенюк та ін. Ними висвітлено структуру професійної компетентності, розроблено методики і сформульовано конкретні рекомендації щодо її формування, визначено об'єкти контролю рівня сформованості професійної компетентності вчителя. Хоча ця проблема посідає вагоме місце у педагогічних дослідженнях, її не можна вважати повністю вирішеною.

Сучасному учителеві необхідні гнучкість і нестандартність мислення, вміння адаптуватися до швидких змін умов життя, які висувають нові вимоги до професійної компетентності вчителя. У державній національній програмі "Освіта", наголошується, що один з головних шляхів реформування освіти полягає в необхідності "підготовки нової генерації педагогічних кадрів, підвищення їх професійного та загальнокультурного рівня".

У Концепції загальної середньої освіти зазначена необхідність розв'язання проблеми підготовки вчителя, який усвідомлює свою соціальну відповідальність, постійно дбає про своє особистісне і професійне зростання, уміє досягти нових педагогічних цілей.

Таким чином, маємо підстави стверджувати, що існуючий вітчизняний та зарубіжний досвід розвитку педагогічної думки свідчить про актуальність потреби у розробці теоретичних основ і практичних шляхів формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземних мов.

Процес інформатизації, який відбувається в освіті, передбачає не просто використання інформаційних технологій в традиційному навчанні, а перед усім кардинальну перебудову всієї системи, зміну структури та організації навчального процесу, формування інших методологічних та дидактичних основ, розробку нових педагогічних інноваційних, інформаційних технологій навчання. Інтенсивні методи отримання знань поступово витісняють демонстраційні та ілюстративно-пояснювальні, що широко використовуються традиційною методикою навчання. Як наслідок таких змін, відбувається процес впровадження програмного забезпечення та систем навчального призначення для підтримки, а іноді і заміна традиційних методів навчання [12].

Щоб отримати певну освіту (здобути знання, уміння й навички у визначеній науковій або навчальній сфері) з використанням комп'ютерних технологій, необхідна наявність щонайменше трьох компонентів:

- 1) технологічного забезпечення (апаратно-програмного базису);
- 2) відповідно підготовленого викладача;
- 3) електронного навчально-методичного засобу у вигляді підручника або навчального посібника і (за найкращих умов) методичних рекомендацій щодо використання електронного носія інформації [1].

Відомо, що створення нових засобів навчання зумовлене насамперед необхідністю сприяти ефективності навчального процесу. А це, у свою чергу, вимагає від їх авторів досягти максимальної якості їхнього продукту. Комп'ютер, наприклад, як новий засіб має свої переваги і забезпечує навчання інтерактивними формами діяльності (комунікативної взаємодії), основним способом організації яких є використання екранного меню. Він дозволяє використовувати мультимедіа, не суперечить здійсненню моделювання навчальних дій учителя й учнів, сприяє створенню ситуацій для комунікативного спілкування, характеризується високим рівнем продуктивності. Окрім того, забезпечує користувача можливостями швидкого пошуку певної

інформації, доступу до різноманітних її джерел тощо, сприяє економії часу і зусиль, що об'єктивно веде до раціоналізації навчальної діяльності [1].

У зв'язку з цим змінюються функції будь-якого вчителя, в тому числі вчителя іноземної мови, який має вільний доступ до першоджерел та являється ретранслятором інноваційних технологій. На даний час, діяльність вчителя орієнтується на створення нових умов для саморозвитку суб'єктів учіння, формування в них потреб та здібностей оволодіння знань в умовах інформаційного простору, тому ключовим стає питання формування у вчителя інформаційно-технологічної компетенції, яка дає йому можливість не лише вдосконалювати свою професійну компетентність, але й уміти використовувати інноваційні комп'ютерні технології у навчанні своїх потенційних учнів. За цих обставин постало питання створення принципово нового підґрунтя для розвитку особистості вчителя ІМ.

Як свідчить аналіз різних наукових досліджень, немає єдиної загальноприйнятої класифікації електронних навчально-методичних матеріалів, а в існуючих класифікаціях закладені відмінності залежно від базових критеріїв, покладених в їх основу [11].

Так, Зайнутдінова Л.Х. виділяє три види комп'ютерних навчальних продуктів залежно від їхнього призначення [4]:

А: педагогічні програмні засоби (ППЗ);

Б: інформаційно-пошукові довідкові програмні системи (ІДПС);

В: навчальні програмні системи (НПС).

Згідно з положенням про порядок організації та проведення апробації електронних засобів навчального призначення для загальноосвітніх навчальних закладів, програмно-педагогічні засоби – це сукупність комп'ютерних програм навчального призначення [13].

Висвітленням проблем, пов'язаних з використанням програмних засобів у навчальному процесі, а також їх класифікацією займалися Жук Ю.О. [3], Гомуліна Н.М. [2], Роберт І.В. [14], Морев І.А. [10], Лясова Т.В. [5] та ін.

Метою даної статті є аналіз можливостей та розгляд ефективності використання ППЗ у професійній підготовці майбутнього вчителя іноземної мови.

Використання програмних педагогічних засобів у процесі підготовки майбутнього вчителя сприяє більш глибокому розумінню ними природних явищ, отриманню стійких знань, професійних умінь та навичок і забезпечує створення принципово нових навчальних установок. Крім того використанню комп'ютерів та аналого-цифрових перетворювачів, обробці сервісних засобів сприяє швидкому і якісному оформленню навчальних матеріалів, наукової документації та даних експериментальних досліджень.

Використання програмних педагогічних засобів маючи різні функціональні можливості, дозволяє розвантажити вчителя від рутинної роботи щодо створення індивідуальних контрольних завдань та перевірки правильності їх виконання, створення необхідних педагогічних умов для індивідуального саморозвитку майбутнього вчителя.

На сьогодні вчителю пропонується програмні засоби (ПЗ), можливості яких спрямовані на підвищення ефективності навчального процесу в цілому, формуванню знань або навичок і умінь окремо взятих предметів. Для ефективної професійної підготовки необхідно не одиничні комп'ютерні програми, а комплекс інформаційно-комунікативних технологій (ІКТ).

В нашому розумінні, програмно педагогічні засоби необхідні і достатні для ефективного формування професійної компетентності, представляють собою комплекс комп'ютерних програм, опорних конспектів, завдань для самоконтролю з основних фахових дисциплін, набору пошукових завдань для самостійного поповнення недостатніх професійних знань, комп'ютерних тестів різного типу як засобу перевірки рівня сформованості професійної компетентності, комп'ютерних лабораторних робіт та методичних майстерень, в склад яких входять професійні педагогічні завдання, педагогічні ситуації, спеціально змодельовані педагогічні проблеми на рішення яких і буде направлена мовномисленнева активність майбутнього вчителя.

Основна мета ППЗ - підвищення ефективності навчання та модернізації навчального процесу. Він забезпечує активізацію та диференціацію навчальної діяльності учнів, поєднання різноманітних прийомів і форм навчання, інтенсифікує організацію контролю та самоконтролю навчальних досягнень учнів, сприяє досягненню якісно нового рівня навчально-виховного процесу [8].

Багатофункціональні освітні електронні продукти сприяють виконанню системи різноманітних видів навчальної діяльності, що підтверджує їх ефективність і доцільність для широкого застосування. Розглянемо, які функції їм притаманні.

1. Організовувати різноманітні форми діяльності учнів з метою самостійного отримання ними знань, формування умінь і навичок.
2. Використовувати весь спектр можливостей сучасних інформаційних технологій під час виконання різноманітних видів навчальної діяльності, у тому числі таких як інтерактивний діалог, моделювання ситуації, об'єктів, явищ, процесів, отримання, збереження і обробка інформації тощо.
3. Застосовувати у навчальному процесі можливості технологій мультимедіа, гіпертекстових і гіпермедіа систем.
4. Здійснювати діагностування інтелектуальних можливостей учнів, а також рівень їхніх знань, умінь і навичок, рівень готовності до певного заняття або уроку.
5. Забезпечувати управління навчанням, автоматизовувати процеси контролю результатів навчальної діяльності, організовувати тренування у виконанні певних дій, тестування, диференціювати вправи і завдання відповідно до інтелектуальних можливостей кожного користувача.
6. Створювати умови для здійснення самостійної навчальної діяльності школярів, для самоосвіти, саморозвитку, самовдосконалення, зрештою, для самореалізації.
7. Надавати учням і вчителям можливість працювати в сучасних телекомунікаційних середовищах і забезпечувати управління інформаційними потоками, спрямованими на користувачів [1].

ППЗ містить тексти та ілюстрації, відеоматеріали та аудіо супровід, анімаційні фрагменти, завдання для програмованого контролю рівня навчальних досягнень учнів, інтерактивні ресурси тощо.

ППЗ має широкий спектр демонстраційних можливостей:

- анімація процесів, які складно або й неможливо спостерігати у природному середовищі;
- мультиплікація технологічних процесів та явищ, моделювання небезпечних ситуацій без ризику для здоров'я дітей;
- збільшення або зменшення зображень, їх переміщення, зміна напрямку спостереження тощо.

Разом з цим ППЗ надає можливості для індивідуалізації та диференціації навчання, контролю та самоконтролю рівня навчальних досягнень учнів. Він має інформаційно-довідкову систему для самостійного пошуку учнем необхідної інформації та систему діалогового режиму.

Зміст ППЗ має узгоджуватися з підручниками та навчально-методичними посібниками з цього предмету.

Під час вивчення нового матеріалу та контролю навчальних досягнень учнів ППЗ рекомендується використовувати у комп'ютерному класі навчального закладу. Якщо є комп'ютер з проектором для демонстрації на стінний екран або інтерактивна дошка, то ППЗ можна використовувати для фронтального вивчення навчального матеріалу. Простий інтерфейс робить мультимедіа ресурс ППЗ незамінним в самостійній підготовці учня.

ППЗ є складовою системи засобів навчання і не виключає застосування інших засобів навчання, доповнюючи і надаючи їм нових можливостей використання.

Мета ППЗ полягає у формуванні у студентів комунікативної компетенції, базою для якого є комунікативні вміння, сформовані на основі мовних знань і навичок; сприянні в оволодінні студентами уміннями і навичками методики викладання англійської мови, навичками спілкування в усній і писемній формах, відповідно до мотивів, цілей і соціальних норм мовленнєвої поведінки у типових сферах і ситуаціях [9].

Приймаючи до уваги цілі навчання іноземної мови в школі, головним методичним принципом слід назвати принцип комунікативної направленості в навчанні цієї дисципліни. Це значить, що навчання йому повинно будуватися на втягненні учнів в усну (аудіювання, говоріння) і письмову (читання, письмо) комунікацію, тобто спілкування на мові вивчення на протязі всього курсу.

Принцип комунікативної направленості визначає зміст навчання – підбір і організацію лінгвістичного матеріалу, конкретизацію сфер і ситуацій спілкування: які необхідні, щоб вступити

в спілкування, здійснювати його в усній і письмовій формах, і з допомогою таких засобів можна забезпечити оволодіння комунікативною функцією мови. Принцип комунікативної направленості ставить перед необхідністю відповідної організації навчання використання різноманітних організаційних форм спілкування, включаючи різноманітні ігри, в тому числі і рольові ігри. Цей принцип потребує виконання умов, що сприяють спілкуванню.

Для електронних навчальних продуктів з курсу іноземних мов досить важливим показником є наявність анімації, яка може виконувати різноманітні функції: від демонстрації дій і зразків вимови до моделювання ситуацій для іншомовного спілкування. Тут варто зазначити про значні переваги у використанні електронних засобів навчання перед друкованими. Якщо під час роботи з друкованим навчальним продуктом інформація, як правило, поступає через зоровий канал, то в роботі з електронним носієм інформації активно використовуються не тільки зоровий, але й слуховий канали. А під час застосування електронних продуктів у навчанні іноземних мов підключається ще й мовленнєво-моторний аналізатор (відповіді на запитання диктора, участь у діалогах, інтерактивні види діяльності тощо). Усе це сприяє більш ефективному оволодінню предметом, раціоналізує і оптимізує діяльність, оскільки з психології відомо про те, чим більше аналізаторів бере участь у вивченні навчального матеріалу, тим він краще засвоюється. Використовуючи комп'ютер, учень може оволодіти значно більшим обсягом інформації, ніж за такий самий час, працюючи з друкованим підручником. В електронних навчальних продуктах такої інформації міститься значно більше завдяки можливостям застосовувати аудіо- відео- та інші форми її презентації, що об'єктивно є недосяжним для традиційних друкованих видань. Упровадження електронних джерел інформації у навчальний процес, зазвичай, відбувається двома напрямками. По-перше, вони застосовуються як допоміжні засоби, що підтримують традиційно використовувані методи певної системи навчання. У цьому випадку їх застосовують у системі з іншими засобами, що дозволяє інтенсифікувати навчальний процес, сприяє індивідуалізації навчання, певною мірою автоматизує діяльність учителя, пов'язану з обліком, контролем і оцінюванням знань, умінь і навичок учнів. Наприклад, у навчанні іноземних мов електронні носії інформації можуть застосовуватись у комплексі з друкованим підручником, робочим зошитом, аудіо та відеоматеріалами тощо. По-друге, електронні продукти застосовуються як автономні засоби, що містять у собі цілісний курс змісту навчання у певній освітній галузі, чітко й у необхідному обсязі викладений відповідно до вимог програми і навчального плану. Як правило, такі продукти використовуються незалежно від інших засобів і забезпечують користувачів цілісним курсом певної навчальної дисципліни [1].

Зміст і структуру ППЗ зорієнтовано на розв'язування навчальних завдань через впровадження сучасних педагогічних технологій, у тому числі інтерактивних форм та використання варіативної методики проведення занять. Це може бути лекція з ілюстраціями, самостійна групова чи індивідуальна робота студентів, семінарське заняття повторення й узагальнення знань, виконання студентами завдань творчого характеру. ППЗ унаочнює як теоретичну, так і практичну частини навчальної програми із зазначеного предмету.

ППЗ надає можливості для індивідуалізації та диференціації навчання, контролю та самоконтролю рівня навчальних досягнень студентів. Він має інформаційно-довідкову систему для самостійного пошуку студентом необхідної інформації та систему діалогового режиму.

Для більшої ефективності формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови, кожен ППЗ повинен містити тексти та ілюстрації, відеоматеріали та аудіо супровід, анімаційні фрагменти, завдання для програмного контролю рівня навчальних досягнень студентів, інтерактивні ресурси тощо.

ППЗ можуть бути використані викладачем:

- для підготовки та проведення заняття;
- для створення власних занять і редагування існуючих;
- для проведення тестового контролю знань студентів;
- для проведення індивідуальних і факультативних занять.

Плануючи проведення занять з використанням ППЗ, викладач має врахувати зміст кожної теми, мету заняття, стан забезпечення закладу освіти засобами навчання.

При проведенні заняття студент може працювати з ППЗ індивідуально, чітко дотримуючись методичних вказівок викладача. За умов, коли не всі студенти групи (підгрупи) забезпечені окремим комп'ютером, викладач може організовувати навчальну діяльність за

допомогою одного комп'ютера, демонструючи на екрані зміст програмного засобу. Для більшого ефекту можна підключити комп'ютера до мультимедійного засобу. За умови використання одного комп'ютера та мультимедійного засобу, необхідно чітко стежити за діяльністю як усієї групи (підгрупи), так і кожного студента, спонукати їх до активної комунікативної діяльності, забезпечувати мовленнєву взаємодію в різних формах:

- індивідуальній;
- парній;
- груповій.

Для того, щоб навчальний матеріал ППЗ був засвоєним всіма студентами, необхідно створити оптимізовану систему вправ і завдань, а також ілюстрації та різноманітні засоби опитування.

Навчальний матеріал ППЗ узгоджується з паперовим підручником для відповідного курсу, але не слугує його абсолютним відбитком. Такий підхід дозволяє користувачеві застосовувати ППЗ у двох режимах:

- 1) у комплекті з друкованими засобами навчання (підручником і робочим зошитом);
- 2) автономно, без залучення додаткових засобів.

Використання ППЗ має регламентуватися санітарно-гігієнічними вимогами як у часі, так і в культурі (технології роботи). Вчитель повинен стежити за цими нормативами і забезпечувати їх виконання.

Зазвичай, запропоновані в ППЗ типи та види вправ і завдань а також операції та дії, що має здійснювати користувач, певною мірою відрізняються від аналогів, уміщених у паперових засобах навчання. Це зумовлено можливостями комп'ютера та особливостями взаємодії користувача з ним. Всі вправи та завдання потрібно виконувати і повному обсязі та в запропонованій послідовності.

Міцному та усвідомленому засвоєнню мовного матеріалу сприяють не тільки відповідні вправи, але й правила – інструкції, схеми, таблиці. Важлива роль відводиться ілюстративному матеріалу. Його дидактична доцільність зумовлена потребами навчального процесу і, насамперед, завданнями, спрямованими на формування і розвиток в учнів соціокультурної компетенції [6].

ППЗ може використовуватись у автономному режимі, без паперових навчальних засобів (підручника і робочого зошита). Зазвичай, такий режим обирається для самостійної (індивідуальної) діяльності в позаурочний час. В таких умовах користувач має можливість самостійно організовувати своє навчання відповідно до власних психофізіологічних можливостей, навчального досвіду в зрештою, готовності до оволодіння іноземною мовою. Це дозволяє йому коригувати та раціоналізувати час навчання, самостійно визначити обсяг матеріалу для засвоєння на кожному занятті та обирати темп його вивчення. Можливість використання засобів навігації дозволяє користувачеві призупинити навчання, самостійно регулювати часові межі виконання окремих вправ і завдань, а в разі потреби повернутися до раніше вивченого навчального матеріалу, забезпечуючи в такий спосіб необхідний рівень його засвоєння [7].

ППЗ має бути сконструйований в такий спосіб, що дає можливість забезпечити користувача не тільки певним рівнем умінь і навичок іншомовного спілкування, але й сприяє його вихованню, розвитку психофізіологічних можливостей, інтересів, навчального та життєвого досвіду [7].

У результаті проведеного аналізу ППЗ, необхідно відмітити, що при їх розробці слід дотримуватись певних вимог, які обумовлюють позитивний фон спілкування особи з комп'ютером. Виробники повинні строго дотримуватись комплексу вимог, що висувають до кожного ППЗ, залучати до їх створення не тільки вчителів, методистів, програмістів, але й психологів та дизайнерів, відстежувати останні наукові дослідження та змінювати вже існуючі розробки так, щоб їх використання не призводило до негативних наслідків, а навпаки максимально допомагало інтенсифікувати процес навчання та проводити професійну підготовку майбутнього вчителя іноземної мови.

Список використаної літератури

1. ВІД ТЕОРІЇ - ДО ПРАКТИКИ: КОНЦЕПЦІЯ ПРОГРАМНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ЗАСОБІВ ДЛЯ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ
<http://www.umniki.com.ua/?q=node/200>

2. Гомулина Н.Н. Применение новых информационных технологий и телекоммуникационных технологий в школьном физическом и астрономическом образовании: дис. кандидата пед. наук: 13.00.02 / Гомулина Наталья Николаевна. – М., 2003. – 257 с.
3. Жук Ю.О. Електронний підручник та проблема систематики комп'ютерно-орієнтованих засобів навчання Ю.О. Жук // Нові технології навчання : наук.-метод. зб. – К., 2000. – Вип. 25. – С. 17.
4. Зайнутдінова Л.Х. Создание и применение электронных учебников (на примере общетехнических дисциплин). – Астрахань: Изд-во ЦНЭП, 1999. – 218 с.
5. Ильясова Т.В. Технические средства обучения в учебном процессе современной школы: учеб. пособие / Тамара Васильевна Ильясова – Оренбург : Изд-во ОГПУ, 1997. – 69 с.
6. Методичні рекомендації «Іноземна (англійська) мова, 11 клас «Спілкуймося англійською мовою» для загальноосвітніх навчальних закладів (з компакт диском). – ДП «Інститут педагогічних інформаційних технологій». – Київ. – 2008. – 32 с.
7. Методичні рекомендації «Іноземна (англійська) мова, 7 клас «Спілкуймося англійською мовою» для загальноосвітніх навчальних закладів (з компакт диском). – ДП «Інститут педагогічних інформаційних технологій». – Київ. – 2008. – 33 с.
8. Методичні рекомендації «Іноземна (англійська) мова. Практичний курс (за професійним спрямуванням)» для вищих навчальних закладів педагогічного напрямку (з компакт диском). – ДП «Інститут педагогічних інформаційних технологій». – Київ. – 2008. – 28 с.
9. Методичні рекомендації по використанню педагогічного програмного засобу для вищих навчальних закладів педагогічного напрямку «Іноземна (англійська) мова. Методика викладання (за професійним спрямуванням)» при проведенні заняття викладачем та при самостійній роботі студентів. – ДП «Інститут педагогічних інформаційних технологій». – Київ. – 2008. – 31с.
10. Морев И.А. Образовательные информационные технологии. Часть 1. Обучение: учеб. пособие / Игорь Авенирович Морев. – Владивосток: Изд-во Дальневосточного университета, 2004. – 162 с.
11. Морська Л.І. Інформаційні технології у навчанні іноземних мов: навчальний посібник. – Тернопіль: Астон, 2008. – 256 с.
12. Л.М. Наконечна. Класифікація програмно-педагогічних засобів навчання з фізики. – Частина V. Методологічні основи формування сучасних предметних дидактик. – 2009. – с.300-303.
13. Положення про порядок організації та проведення апробації електронних засобів навчального призначення для загальноосвітніх навчальних закладів // www.mon.gov.ua
14. Роберт И.В. Современные информационные технологии в образовании: дидактические проблемы; перспективы использования / Ирэна Веняминовна Роберт. – М.: Школа-Пресс, 1994. – 205 с.